REMONSTRANTIE

Aen zijne Prinslijcke Excellentie / ende de Edele (door Godes genade) zeer vermogende Heeren Staten ende Steden der vereenighde ende Gereformeerde neder-Landen, indewelcke (onder verbeteringe) aenghewezen wordt 't ghene / dat nootlijck naer eysch der Heyligher Godlijcker Schriftuere / ende *Ghereformeerde Professie.* ter eeren Godes ende stichtinge van veel duyzent menschen behoorde : ende met kleyne moyte verbetert zal konnen werden.

1 Corrinth. 5. 7.

Suyvert den ouden zuerdeessem uyt, op dat gij nieu deech werden meucht ghelijck ghij ongezuert zijt.

TER GOVDE
Op Iacobus Migoen woonende op de Vis-mert inde ladder Iacobs.

YN HEEREN, Alle de gheene / die inder
Breeſe Godes met een recht verſinnen ende naedenc-
ken de H. Godtlijcke Schrifftture geleſen hebben: al
en hadden zy niet meer dan het eerſte Capittel Gene-
ſis gheleſen / ſullen duytlijck ende klaerlijck bekennen
moeten / dat de almoegende Godt door zijn eeuwich
Godtlijck woort vermiddelſt der Cracht zijns H.
Geeſtes / Hemel ende Aerde / mitſgaders alle 't gene
datter in is / uyt ghenade ende Lieffde / om des men-
ſchen wille / ende tot den dienſt des menſchen heeft
geſchapen: Heeft ooc den menſchen geenſins Schep-
pen / ende hem brengen willen in een Horrendum Chaos gelijck Hemel ende
Aerde geweeſt zijn / doẽ zy eerſt van Godt geſchapen worden na uyt wyſin-
ge der H. Godtlijcker Schrifftuer ſeggende aldus. De Aerde was woeſt ende
Ledich, ende het was duyſter op dẽ affgront Geneſis 1. 2. Maer heeft eerſt tſel-
ve zijn werck gladt / net / frap / bequaem / ende geneuchlijk willen maeckẽ,
eer ende alvooren / hy den menſche wilde Scheppen.

Heeft daerom het Aertrijck als een ſchoon gheneuchlijck prieel / ende eenen
uytter maeten ſchoonen luſt-hof toegeruſt / ende niet alleen met alle tgeene
wat tot des menſchen nootdruft / maer oock wat tot zijn playſier ende ver-
makinghe dienende was: eñ heeft tſelve Prieel toegedect met het Firma-
ment des Hemels Verciert zijnde met de Clare blinckende eñ nimmermeer
ſtilſtaende Sonne / Mane / ende ontelbare Schoone Sterren de welcke de al-
moegende Godt niet alleen tot een ciraet / maer oock tot een Nootſaeckelijc
ende Koſtelijck inſtrument / in plaetſe van een Horologium (bij manier van
ſpreken) voor dit Luſtich prieel gemaeckt op dat de menſche in 't ſelve woo-
nende / onderſchepden mochte Dach ende nacht: tekennen / tijden / daghen eñ
Jaren etc.

Dit alles gedaen zijnde heeft hij den menſche gheſchapen / Heeft hem geſe-
gent / ende hem alle Voogelen des Hemels / alle beeſten des Aertrijcks / eñ ooc
alle viſſchen der wateren onderworpen / ten eynde / dat hy als een Overſte
verwalder ende Heer van hun allen / over dieſelve ghebieden / eñ ſy Regieren
ſoude:

Heeft hem ooc begaeft mz groote wijſhept / grootẽ verſtãt eñ diſcretie / dz
hy alle dingen onderſchepden / ende kennen konde d'een voor d'ander / ſo hij
alleen dieſelve aenſiende was. ghelijck gheſchreven ſtaet. Godt bracht alle
Vogelen des Hemels, eñ alle dieren opden velde tot Adam dat hijſe zien, eñ hun
geven zoude hare namen (gelijck hij oock gedaen heeft) Geneſis. 2.
Ende zijn Wijf Evam noyt gheſien hebbende / kendeze terſtont als zij hem
onder oogen quam: hij weet te ſeggen van den Man / dat hij zijn Vader eñ
Moeder verlaten ende zijnen wijve anhangen ſoude Gen. 2. daer noch geen
menſchen meer op Aerden waren / dan hij eñ zijn wijf alleen (te dier tijt noch
geen kinderen hebbende).

uyt deſen allen / kan een verſtandighe lichtelijcken verſtaen / dat hem oock
den loop des Hemels / de groote des Aert-bodems / eñ de wetenſchap vant

getal/niet onbekent en is geweest / overmits Godt almachtich uyt genade alles geschapen hadde tot dienst des menschen/ niet alleen tot ophoudinghe zijns natuerlijcken levens/maer principaelijc ter eeuwigher Salicheyt/ten eynde / dat de menschē tgeene dat In Godt onsienlijck is: namentlijck zijn eeuwige mogentheyt ende goetheyt, door die scheppinge der werelt door sien, hem vreesen, van herten lieffhebben ende hem dienen souden, *Rom*. 2. Vā dié dach zijner Scheppinge/heeft hij observeert ende onthouden dagen/tijden/ Maenden/ ende Jaren/ doch geensins na die manier der gener/ tot welcken Paulus spreeckt seggende aldus / Ghy onderhout dagen, manden, tijden eñ Iaren, Ic vreese voor u, dat Ick te vergeefs aen u sal geärbeyt hebben. Gal. 4. 10. al waer Paulus geensins het Recht gebruyck/maer alleen het misbruyck straffende ende verwerpende is.

Aengaende het recht gebruyck: hoe souden wij sonder tselve weten connen dat grootelijcx tot onser leer ende stichtinge dienende is? Hoe souden wij weten connen het Ouderdom Adams ende der zijnē tot op de Suntvloet? so zy van tbegin der scheppinge niet onthouden hadden die Jarē dagē maendē.

Noe was out vyff-hondert Iaeren ende genereerde zijn drie Soonen Gen. 5. Ses hondert Iaeren was hy out, als hy uyt Godts bevel inde Aercke ginc gen. 6. Aenden seventhiensten dach der tweeder maent / doe Noach ghetreden was in zijn ses hondert ende eerste Iaer, is de Suntvloet op het Aertrijc ghecomen: In het ses hondert en tweede Iaer des ouderdoms Noah, op den eersten dach des eersten maents verdroochden de wateren op der Aerden, ende het Aertrijck werde metter tijt geheel drooge: indē sevenentwintichsten dach der tweeder maent, ginc Noah door Godes bevel uyt de Aerc met alle den zijnen, ooc met allen beesten ende Vooghelen die met hem inde Arc ghetreden waren Gen: 8. 4. Vanden selven tijden vinden wy klaerlijck in Godts woort beschrevē/ Jaren Maenden eñ daghen / tot op Abraham / van Abraham tot op Moysen: Van Moyse tot op Christum/ Vant Jaer der geboorte Christi/ tot dit tegēwoordige Jaer.

Alle dese Jaerē/ Maenden/ weken/ dagen/ ende uren (der welcker urē veel Reysen ghedacht worden Inder H. Schrifture Insonderheyt int Nieuwe Testament) hadde menschelijcke swackheyt niet onthouden connen sonder taeffel boecxkens/ die welcke men na Pauselijcker wijse Almanacken te zijn noempt / maer der selver boecxkens rechten naem is Calendaria van twoort Calendæ. twelck (so mijn Heeren weten) te segghen is de eerste dagh van een Jegelijcker maent. *Nam Calendaria dicebantur tabulæ ab observatione singulorum mensium*. Tafel ofte Hantboecxkens/ waer in elck maent sjaers met zijne dagen ordentlijck worden opgeteyckent/ om te onthouden watmen soude begeeren te onthouden/ so wel In Polijticke/ als in Kerckelijcke saeckē/ waeromme die selve niemant kan missen ooc de ongeloovighen niet / als tgheene dat geheel Politijck/ ende daerom beyden /gelovigen ende ongelovigen dienende/ ende elcker partie even nae is: Dese Calendaria zijn altoos inder kercken Godes/ der Propheten/ Apostelen eñ Apostolische mannē onvervalscht gebleven/ tot dat den afval comen is/ en die mensche der sonden ende de Soon vande verderffenisse, hem selfs geset, ende hem verheven heeft boven al wat genoemt

noemt wort Godt off Godes-dienst, soo dat hy als of hy Godt waer, sit inden Tempel Godes 2 thes:2.3. Doende alles wat hij wil; opwerpende ende verheffende hem selfs tegen alles wat Godt is, grouwelijcken spreckende tegen den Godt aller goden Danielis 11.36.

Dese grouwel der verwoestinge staende In die heylighe plaetse math. 24. ende danieli 9. Die hij alle heylige Godlijcke saecken/namentlijc/ die leer des H. evangelys: de Leer Moyses/ der Propheten ende Apostelen verwoest/ vervalscht/ Ja (so veel in hem is) vernielt/ uyt dē gronde uytgeroyt/ eñ in plaetse van dien/ zijnen eygen Godt Maosin gestelt heeft, om den selvē met gout, silver, edele gesteente, ende Cleynodien te vereeren; Nevens dien oock tot versterckinge deses zijns Duyvelschen voornemens/ alle de geene die hem desen zijnen Maosin met zijnen vreemden Godt hebben helpen versterck en ofte noch huydens daegs daer toe helpen, groote eere aen doet: zy tot grootē Heeren maect over groote goederen, ende hen het lant ten loon uytdeylt Dani, 11. Heeft hij oock door zijn Serpentijnisse ende Duyvelsche listichheyt die Calendaria zeer nut ende bequaem gevonden/ om die selve te misbruycken tot zijnen dienst.

Want in aenmerckinge van tgeene/ datmen in geenen plaetsen des Werelts die selve missen kan/ ende sy daeromme jaerlijcx verspreyt moeten worden in alle landen des geheelen Aertbodems/ heeft hij die selve misbruyct/ eñ misbruyckse noch huydens dachs/ als tot post booden om zijn Duyvels fenijn uyt te storten in alle Coninckrijcken/ Vorstendommen/ Hertoghdommen/ ende in somma inde geheele wijde Werelt/ doch Insonderheyt in geheel Europa/ alwaer de naem Christi bekent is/ om Godt/ en zijnen een gebooren Soon Christum Jesum te lasteren/ ende de geheele Werelt met Leugenen te vervullen in aldermanieren/ als Christus Jesus zijne Discipulen inde geheele werelt uytgesonden heeft om het Evangelium te predikē en alle menschen te vermanen tot boetveerdicheyt des levens: tottet waerachtich gelove aen Godt door Christum: om te onderhouden die geboden Godts.

Maer so neerstich eñ vierich Christus geweest is/ om de eer zijnes Hemelschen Vaders te verbreyden/ ende alder menschen welvaert en Saliicheyt te soecken/ Also neerstich en vierich is de Duyvel gheweest/ en is noch huydendaeghs/ om de eer des Alderhoochsten Godts/ ende zijnes Soons Christij te vernielen/ eñ alle menschē met hem int eewige verderff te brengē. Dese zelve Grouwel (segghe ick) heeft oock de Calendaria besmet/ Vuyl ende stinckende gemaect met leugenen/ lasteringe Godes eñ zijns Soons Jesu Christi: want aen plaetse vanden alleen eenighen Godt/ die alle dingen gheschapen ende gemaeckt ende vander tijt der Scheppinghe Vaderlijc regiert heeft/ Regiert/ ende regieren wil tot aent eynde des werrelts (waer van men meer dan Duysent getuychenissen inde Godlijcke Schriffteure kan vindē.) stelt ons dese Grouwel voor oogen/ die gheene/ die onse Vaders van tbegin noyt gekent en hebben/ als daer zijn Mars/ Mercurius/ Jupiter/ Venus Saturnus/ Van den welcken wy uyt des Heeren wort versekert zijn/ dat sij noot Planeten van Godt geschapen/ maer voor zekeren veel hondert jae duysent jaren/ erdichte/ ijdele/ onnutte Afgoden der ongloovige Heydenen geweest zijn: Waer van wij een merctlick eñ wairachtige Historie hebben/ eñ

 lesen

lesen mogen/in den wercke der Apostele int viertiēde Capittel/ beginnende
int achtste vers. aldus luydende. Te Lysteren sadt een man onmachtich ofte
krachtloos, ende was kreupel vā Moeders lijve aen, so dat hy noyt gewandelt en
hadde: dese hoorde Paulum spreken, den welcken als hy hem aensach ende merc-
te, dat hy geloove hadde salich te wordē, Seyde Paulus met luyder stemmē, Staet
oprecht op uwe voeten: Ende hij spranc op ende wandelde, Ende als de Scharen
saegen wat Paulus gedaen hadde, hieven zy haere stemmen op, seggende In haer-
luyden (te weten Lycaonische) spraecke, De Goden zijn den menschen ghelijck
geworden ende tot ons neder gecomen, ende sy noemden Barnabam Iupiter, eñ
Paulum (noemden zy) Mercurius om dat hij het woort voerde: eñ Iupiters Prie-
ster, die welcke voor hare Stadt was: als hij gecranste ossen voor die poorten ge-
bracht hadde wilde offeren te samen met den scharen, Maer als die Apostelen,
Paulus ende Barnabas dat hoorden, scheurden sy haere kleederen, ende sprongen
onder die Scharen roepende ende seggende, Ghy mannen, waerom doet gij dat:
wy zijn oock menschen, den selven lijden onderworpen, ghelijck ghij, vercondi-
gende u, dat ghij u sout bekeeren, van dese Idele Affgoden, totten Levendighen
Godt die den Hemel, de Aerde, ende de Zee ghemaect heeft, ende al wat daer in
is etc.

Hier sien ende hooren mijn Heeren uytdruckelijck/ dat die H. Apostelen/
dese (Naemlijck Jupiter ende Mercurium) ydele Afgooden te zijn genoempt
hebben/ vermanende het volck wel eernstelijc/ dat zy dese ende derghelijcken
Affgoden (gelijc daer zijn Mars/ Venus/ Saturnus eñ derselven meer) sou-
den laten varen/ ende haer van herten bekeeren tot den levendigen Godt.

Heeft dan die H. Geest/ door den mont der H. Apostel (voor meer dā vijf-
thien hondert Jaeren geleden sodanige dewelcke men nu ter tijt naer Hey-
densche maner geensins naer Cristelijcker wijse Planeten te zijn noemt/ hun
toe schrijveñ tgheene dat Godt te doen alleen toecomt) Hebben de Apostelen
die selve (segge Ick) Afgoden te zijn genoemt/ ons trouwelijc waerschouwē-
de/ voor sulcken eñ dergelijcken Duyvelschen dingen Afgoderiē eñ Godts
lasteringen: Hoe connen wij dan die wij ons Christenen/ Jae voor allen an-
deren Gereformeert te zijn noemen/ sodanige ydele/ affgoden/ tot regierders
eens jegelijcken Jaers/ Ja aller maenden/ weken / ende dagen stellen?

Bovē dit alles stelt ons dese grouwel/ aē plaetse des een-gebooreē Soons
Godes / Jesu Christi / onses eenighen middelaers en voor-bidders / voor
oogen so veel/ Ja meer middelaers ende voorbidders/ alsser dagen int Jaer
zijn/ die welcke oock onse gelovige Vaders niet gekent en hebben: De kercke
Godes op desen huydigen dach en kentse niet/ en wij en weten niet of zij sa-
lich/ off verdoemt zijn/ uytgenomen de Moeder des Heeren / ende de H. A-
postelen (De welcke dese grouwel nae de wijse der gener/ die haeren naesten/
met valscher waer soecken te bedrieghen / goede eñ oprechte waer daeron-
der mengen/ soo doet dese grouwel in dit stuck oock) Want soo onder valsche
waer niet met allē goets gemengt en waer/ wie soude die koopē willen? Al-
so soude dese gruwel oock gaē/ met zijnē valschen kraem / wāt zoo onder het
groot getal zijnder Canoniseerden, dat is van hem selfs gemaeckten Sanc-
ten eñ Sanctinnen/ Mariam de Moeder des Heeren / ende de H. Apostelen
niet

niet en worde stellen: Wie soude hem willen gelooven/
Doch en heeft hij tselve geensins ter eere vandr Moeder des Heeren noch
der Apostelen gedaen: maer veel meer (so veel in hem is) tot haerder aller on-
eere in alder manieren / als hij door zijne slaven de onnutte Krijchs-knech-
ten ende beuls / Christum Jesum dede hangen midden tusschen de Mor-
denaers. Soo bewijst hy dan oock in dit stuck sijne practijque vanden welc-
ken Paulus voorseijt heeft 2. Corint: xj. 4. twelck is: Dat hy een duyuel sijnde
hem in eenen Engel des lichts verwandelt, om dat hij onder die gedaente van
dien, de menschen mochten bedriegen.
Over dit alles / als off dese grouwel niet genoech gedaen hadde / met Sy-
nē Leugē en Lasteringhē / comē deze Almanack makers eñ eerdichtē Jaer-
lijcks eenen Appendicem ofte aenhechtsel aē t'selve / twelck zij noemē Practy-
cque eñ Prognosticatiē, om die maete haerder Vaderen te vervullen, Matth, 23.
Al ist nu alsoo / dat mijne Heeren voor seekere Jaeren (door Gods genade
verlicht geworden zynde / anden oghen haeres herten en gemoets). Christe-
lijck eñ billick te zijn geacht hebben / om den Coninc der eeren de poorren deser
Nederlantscher Provintien wijt open te doen, ten eynde, dat hij onverhindert
soude mogen intrecken. Psal, 24. 7. ende tot dien eynde die Tempelen / kerckē /
ende Cloosteren voor seekeren / hondert Jaeren tot den Dienst des Satans
getimmert / van allen houten / stenen / gouden / silveren / eñ dergelijcken beel-
den / Van allen Outaeren: van het Abominabile Sacraments huys (soo zijt
noemen) Van allen Ornamenten (waermede men de stomme beelden / die ou-
taeren ende dergelijcken pleecht te vercieren) gereynicht / eñ die selve plaet-
sen tot den dienst des alleen eenigen / eeuwigen Almogenden Godts / eñ zijns
eengeboozen Soons Jesu Christi onses Heeren Destineert, ende geordineert
hebben / ten eynde / dat gelijckmen te dier tijt toe / dē Duyvel (doch van veele
goede herten onwetende) in den selven hadde gedient / men nu Voortaen den
Heere soude dienen in gerechtichept ende heylichept / alle die Daghen onses
Levens.
Al ist ooc also (seg ick) dat mijn Heeren recht ende Christelijc gedaen heb-
ben / dat zy alle valsche Godsdienst verbooden / ende met weren niet toe en
laten / dat die selve / ergens int openbaer offte ooc int heymelijck soude mogē
geoeffent worden / so wel inden Steden / als ten platten landen / so wijt ende
breet mijnner Heeren Iurisdictie streckende is / ende in desen allen achter-
volcht hebben ende achtervolgen het beveel des Heeren exodi. 34. 13. Nu-
mert. 33. 51. ende Deut. 7. 5. Oock achtervolght hebben die exempelen van
verschepden Godt-vreesenden Coningen in Juda: Vanden welcken wij le-
sen 2 Regum. 15. Assa dede dat den Heere wel beviel als zijn Vader David eñ ver-
dreeff die hoeren Iaegers uyt den lande, ende nam alle Afgoden weg die zijn Va-
ders gemaeckt hadden etc. Eñ zijn Soon Iosaphat, Regum. 22. 43. die welcke wā-
delde in allen wegen, zijns Vaders Assa, eñ en weeck daer niet van maer dede Dat
den Heere wel beviel: Oock gevolcht hebben het exempel van Joas den Co-
ninck Juda / van welcken wy lesen 2 Regum. 12, dat hij dede wat recht was en
den Heere wel beviel: insgelijx Oook het exempel van Amasia 2 Regmu 14:3.
ende zijnen Soon Asaria beyde Coningen in Iuda, die welcke gedaen hebbē dat,

 des

den Heere wel beviel etc: so hebben mijn Heeren (onder Correctie ghesproken) ooc gevolcht der voorgenoemde Coningen exempelen/in tgene van hun geschreven staet dat zy de hoochten niet hebben wech genomen, en toe lieten dat het volck offerden ende roockten opten hoochten, twelck tegen des Heeré woort opentlijck strijdende was gelijck wy lesen Exodi 34.13. daer die Heere aldus spreeckt: haere altaeren sult ghy omwerpen, ende haere Affgoden verbreken ende haere Hagen ofte lust-wouden uytroden: ende Numeri, 33,51. alle haere Pilaeren ende alle haer gegoten Beelden sult ghy vernielen ende alle haere hoochten te niet doen Deut. 7. 5. Haere Altare sult gy verscheuré hare Kalumnen ofte Pilaer-stijlen zult gij breké, haere Haegen, Hoochden, ofte lust wouden, sult ghy affhouwen, ende haere Aff-goden met vier verbranden.

Twelcke alles trouwelijck ghedaen ende upt ghericht heeft / die seer Godt vreesende Coninck Hiskia / van wien wij Lesen 2. Regum 18. aldus.

Hiskia dede wat den Heere wel beviel als syn vader David. Hij nam de hoochden wech en brack de Calunnen, ende royde de haegen uyt, ende brack de metalen slange die Moyses gemaeckt hadde: Wät tot dier tijdt toe hadden haer de kinderen Israels geoffert ende geroockt.

Verder staet van hem aldus gescreven: Hij betroude den Heere, den Godt Israels, alsoo dat na hem ofte voor hem (wel verstaende David den Coninck upt genomen) syns gelijcken niet en was etc. Hij hinck den Heere aen, eñ weeck niet van hem, ende hielt sijne geboeden de welck de Heere Moysi geboeden hadde, etc.

Dese Coninck Hiskia behoorde met recht een exempel ofte voorbeelt te zijn allen Coningen/ Vorsten Heeren/en aller hoogen Overichept / om hem te volgen in deuchden ende inder Reformation der Kercken Gods / int geen sp mocht zpn vervallen van het voorbeelt der H. Apostolischer Kercken.

Doch gelijck nu de voorgenoemde Coningen (de Coninck Hiskia upt genomen) int eene hoochlijck gepreesé / maer int ander beschuldiget / doch geensins verdoempt werden/alsoo zijn mijn Heeren oock hoochlijck te prijsen int geene dat boven verhaelt is/maer hebbé hun selfs upt des Heeren woort te vermaenen van 't gheene twelck zp niet upt onachtsaemhept (wie sulcx voor zeeker te houden is) maer upt onbedachtsaemhept tot desertijt toe te doen versupmt hebben. Twelck is/dat mijn Heeren (soo bové verhaelt is) allen valschen Godes dienst verbieden / ende met weeten niet toe en laten dat dieselve ergens int openbaer ofte int Heymelijck soude moegen geofféf worden. Nevenst dien oock allen boeck-druckers ernstelijck verboden hebben te drucken eñ den Boecverkoopers te verkoopé/ alle lasterlijcke/loegenachtige ende schandeloese ofte eergerlijcke boecken / dienende tot exercitie vande Pauselijcke ceremonien ende anderen stucken der Christelijcker Religie contrarierende/door de welcke (soo mijn Heeren met recht eñ waerhept seggen) de onversochte menschen/ende de gemeene man / lichtelick tot misverstant gebracht souden conné worden: Ende niet tegenstaende dit/in aller manieren als die voorgenoemde vrome Coningen / die hoochden niet wech en namen noch vernieldé/ ende daerom het onverstandich volck al even wel offerden ende Roockten op den hochden: Alsoo hebben mijn Heeren oock tot

deser

deſer tijdt toe/den miſbruyck der almanacken (grotelijcks dienende tot ex-
ercitie der Pauſelijcker ceremonien/etc.) niet wech genomen/ maer tot op
deſen huydigen dach blijven laten. Waerom gelijcker wijs de gemeene man/
ten tyden der voorgenoemden Coningen/ als zy lieden niet konden noch
mochten haer aff-goederye ende valſchen Godes dienſt bedryven inden
Tempel te Jeruſalem/gelijck zy t'ſelve van outs te doene gewoon waeren/
deden ſy t'ſelve heen ende wedder op den hochden. So nu mijn Heeren t'ſelve
Recht inſien ende bedencken/ Soo gaet het met ons naemdragende Chriſtẽ
oock alſoo: Want na dien de kercke in deſen landen/ door Godts genaede/
vermidls het goede beleyt mijner Heeren/ van allen valſchen Godts dienſt
gereynicht zijn ende de gemeenen man niet meer uyt den monde der Predi-
canten alle Sondachs mach hooren afleſen/ tgeene zy Plegen te hooren
uyt den monde der Papen/de welcke alle Sondagen na gedaener predicati-
en de H. dagẽ/welcke inde volgende weecke comen ſoudẽ/ duytlijcke vandẽ
predickſtoel plegen af te leſen/ merckelijck oock verclarende/ den welcken
Santen ofte Sanctinnen men vierẽ/ offt welcken men vaſten en vieren
ſoude/ſoo gebruyckt nu den gemeenen man(in Godtlijcken ſaecken onver-
ſtandich zijnde)in plaetſe der miſpapen ofte Monicken/den Pauſelijcken al-
manack/uyt den welcken zy hooren ende verſeeker weeten comen wat zy
dies angaende/uyt den mondt der Papen ende Monicken plegen te hooren/
ende volgens dien/ heymelijck in haeren Huyſen ofte heymelijcken vergae-
deringe doen/ dat zij voortaen niet meer inden Kerckẽ/van valſchen Godes
dienſt gereynicht zynde/doen en comen. Het gebruyck der hochden ende luſt
wouden/ verciert ſynde met gegoten beelden/ Altaeren/ Pijlaeren/ Calum-
nen ende dergelijcken/ haddẽ de kinderen Iſraels vanden Heydenen ontfã-
gen/ ende bedrevẽ inden ſelven grouwelen voor Godt/met haeren valſchen
Godes dienſt/ waeromme zy de Heere vernielt eñ uytgroyt wilde hebben:
De miſbruycken der Almanacken/ hebben wij nu voor veel hondert jaren
vanden boven genoemdẽ grouwel ontfangen/eñ ſindt tot geen ander eynde/
vanden Duyvel door zijne Inſtrumenten eerdicht/ ende werdẽ jaerlijcx
gedruct omden almogenden Godt eñ ſynen een geboren Sone Chriſtum
te laſteren/ ende de menſchen vanden Almogende Godt afteleyden tot den
affgoden: Ende van Christo Jeſu affteleyden tot den verſtorven Sancten
ende Sanctinnen: Waerom in aller manieren wie Godt dẽ voorgenoemde
hoochden vyant geweeſt/en ſy uyt geroyt wilde hebben/ alſoo is hij oock
viandt/ van alle Loegen: VVant de Loegen ſpreckt de is uyt den Duyvel,
Ioan. 8. Ende wie des Heeren naem laſtert de ſal den doot ſterven, Levit. 14. 16.
Ende all iſt dat nu ter tyt de overicheyt/t'ſelve met den doot niet en ſtraffen:
ſoo ſal het de Heere nochtans niet ongeſtrafft laten: VVant die Heere ſal die
niet ongeſtraft laten, (ſeyt de wet) die ſynen naem misbruyckt Exod. 20. 7. hoe
veel te min ſal hij ongeſtrafft laten die ſynen Godtlijcken naem laſteren/ eñ
de eere die Godt alleen toe compt den affgoden geven/ tegens het woort des
Heeren/daer hij ſeijt. Mijne eere en will ick geenen anderen geven, noch mijnen
Roem den affgoeden, Eſaie. 42. 8.

Maer in aenmerckinghe van 't gene dat boven verhaelt is/ kan een godt

vresende onpartydich mensche anders niet bevinden dan dat tgene/ dat tot noch toe achterlaetin is niet uyt onachtsaemheyt maer uyt onbedachtsaemheyt (soo boven verhaelt) versuymt is worden/ want overmits men de Calendaria niet missen en kan/ en mijne Heeren nu seer veel jaren met gemeene Lants saecken sonder op houden/ soo veel te doen hebben gehadt dattet hun onmogelijck was alles te versinnen: waer toe ghecomen is de Consuetudo. quæ quasi altera natura esse dicitur/ende de mensche daer inne veroudet synde/ verhindert de selve veel goede luyden datmen te min op het woordt acht heeft Esaie/28.19.

Dese beyde hebben oock sonder twijffel de voorgenoemde vroome Coningen Iuda belet dat zy de kercke Godts niet ten vollen Reformeert hebben/ als na haeren tijden gedaen heeft de boven genoemde Coninck Hiskia. Want soo zy luyden tselve uyt onachtsaemheyt na gelaeten hadden/ soo en souden sij met waerheyt het getuychgenisse der Godtlijcker Schrifture niet hebbē connen genieten/dat zy Godt behaechden ende deden dat Godt aengenaem was. Want daer staet geschreven. Maledictus qui facitopus Domini negligenter Ieremiæ,48.10.

Dese Consuetudo maeckt noch huyden daegs/ dat veel Vorsten/ Heeren ende voornaemste Ryck Steden (der welcken kercken/voor seeker veel jaren/ van seeckeren Panselycke gruwelen gereformert zyn) niet int geheel van allen superstitiē gereyniget zijn gelijcks te siē is aē meest allē/ de haer vande Ausburgsche confessie te sijn roemen/en in seeckeren stucken naden Pausdom stinckende/door tlangh gebruyck alsoo verhardt ende verstockt zyn/ dat sy sulckē dreck en vuylicheyt des Pausdoms voor heylicheyt omhelsen en vereeren.

Jae veel vanden Predicanten selfs/ ende de gemeene man/de welcke langhen tijdt de selve gebruyckt ende der selven gewoon sijn/soo vast aenhoudē als oft het Godts woort waere: ende soo een leraer des woorts/door Gods genade beter verlicht sijnde/ daerentegen leren ende zijn toe hoorders voorden selven wilde waerschouwen gelijcke Paulus tot Lijsteren dede. Item/tot Athenen/de soude niet alleen van meest allen sijnen toe hoorders: maer alteniits oock van sijne eyghen mede deiners als een verstoorder des kerckelijcken vredes gescholden/ jae van sijnen dienst verstooten en verlaten worden.

Ist saecke dat de hooch Overicheyt door Godts genaede beter verlicht zynde/t'selve wat noch overbleven is uyt den Pausdom van Ampts wegen wilde wech nemen/ soo en gaettet anders niet toe als offmen den kinderen haer poppen wilde nemen: ende verwyten t'selve vroomen Predicanten/eñ anderen verstandigen mannen/als off door der selven raet de hooch Overicheyt verweckt waer/om sulcks te doen/ en krijgen een affschouw des herten en gemoets/ tegens de selve haere wettelijcke Overicheyt/ ende een bitter galle tegens vroome Lieden/de welcke sy vermoeden tot een sulcke Reformatie geraden te hebben.

Exempelen hyer van heeft men in seer corten Jaere ghesien in het landt van Sachxen ende voor omtrent twee Jaer geleden int Landt van Hessen: Want als Christianus de eerste vande naem Hertoch van Sachxen hooghloflycker

loflijcker memorie/seeckere grove abuysen (onder welcken de voornaemste was de Exorcismus / den welcke men tot der tydt toe gebruyckt hadde/inde Kercken/des selven Cheurvorstendoms, wilde affdoen/ gelijcke sijn vorstelijcke genade/ vant ampts wegen te doen schuldich was: wat een rumoer? wat een geschrey / wat een tumult is daer ontstaen int selve landt / niet alleen vanden gemeynen man/ maer van meest al de Predicanten des selven vorstendoms.

Is niet Doctor Nicolaus Crellius in grooten aensien synde byden voornoemden vorsten / nadesselven doodtlijcken affgangh gevangen/ ende thien gantsche jaren langh in een swaere gevanckenisse bewaert / hem oock eyntlijcke zijn hooft affgeslagen / ende t'selve voornamelijck om oorsaecken willē/ als dat hij de principaelst soude geweest sijn/de welcke den voornoemden Churvorsten soude hebben geraden om de Kercken in sijnen Churvorstendom vanden overgebleven Pauselijcken grouwelen / in sonderheyt des Exorcismi te reynighē.

Dat dit selve alsoo waerachtich is canmē sien en Lesen in een Boecrken tot Leypsich ghedruckt in jaer 1602. wiens inscribtie ofte opschrift is Lijck predich over den Custodierden: D. Nicolaum Krel den neghenden Octobris tot Dreysden onthooft int jaer 1601. De welcke Lijck predich selfs gedaen / ende in drucke gegeven heeft Nicolaus Blumius Predecant tot Dohna / doch weynich tot zijn eygē/ende sijner mede broderē (Predicanten int lant te Sachsen sijnde) eere. Want het is een Lasterlijcke boecrken/ schrickelicke genoech om te Lesen allen vroomen onpartidagen ende Godtvresenden menschen.

Voorder geest dit oock te verstaen / tgeene dat tot Marborch int Landt van Hessen geschiet is in Augusto/Anna. 1605. alwaer geen kleyne beroerte ontstaen is / van wegen / dat zijne vorstelijcke genade Mauritius lant Grave van Hessen/door verlichtinge der oogen sijns verstants / hem van Ampts weghen schuldich gekent heeft te Reformeeren / twelck te dier tijdt toe omtrent tachtentich jaer ongereformeert was bleven / als namentlijcke de thien geboden Godes de welcke Lutherus hadde blijven laeten / uyt den Pausdom scheydende gelijcke hij de selve inden Pausdom geleert hadde uyt de twee eerste gebooden een / ende uyt het leste een gebodt / twee gebooden maeckende: tselve heeft de voorschreven Landt Grave gepredicket ende geleert willen hebben gelijckeze Godt selfs hadde uyt ghesproken / ende ons claerlijcke beschreven worden Exod. 20. Ende volgens dien wilde sijne vorstelijcke genade die beeldē de welcke tot die tijdt toe / in sekeren Kercken tot Marburch endeelders in sijn F. G. Gebiede over bleven waeren / ordentlijcke sonder Commotie weechgenomen hebben. Ten anderen wilde sijne F. G. het exempel Christi ende sijnder Apostelen in het breken van des Heeren broot int Nachtmael/achtervolgt hebben. Ten derden wilde sijne F. G. niet gedoghen de leer/ de welcke nae Lutheri tijden / van d'allenthalventheyt des lichaems Christij niet dan groten twist verweckt heeft inder Kercken Godes.

Wie soude nu met waerheyt seggen connen dat syne F. G. int selve wat
nieuws ofte eenichsins strydende tegen des Heeren woort gesocht soude
hebben aen te rechten ? ende nochtans is een sulcke beroeringe upt het selve
ontstaen dat by so verre Godt Almachtich upt genade t'selve niet en hadde
verhoedt/ seeker veel hondert Burgeren/ en Studenten der Universiteyt tot
Marburch / malcanderen vernielt en vermoort souden ghehadt hebben/
Jae sy souden trouwe Predicanten (niet van selfs gecommen / maer van
haer F. G. gesonden zijnde om het selfde voornoemde goede wercke met
leringe ende onderwijsinge te bevorderen) altesamen vermoort ende vernielt
hebben/ gelijck sulcx ende dergelijcken te lesen is in de Historie daer van be-
schreven / ende upt last van syne F. G. tot Marburch gedruckt is worden
int voorgenoemde jaer.
Upt welcken allen ende dergelijcken meer / duytlijck en claer te sien is/
wat quaet de Duyvel doen kan ende doet / inder Kercken Godes vanden
grouwel des Pausdoms Reformeert sijnde / alsmen hem upt onbedacht-
saemheyt alleen een cleyne plaetsken laet houden. Want in houdende alleen
soo veel als een gaetkẽ datmen met een vinger door boren kan (by maniere
van sprekẽ) hy en sal niet rusten te werckẽ/ ter tijdt en wijllen toe hy een vuyst
door t'selve kan krijgen : ende dan verder arbeijden ter tijdt dat hy geheel
daer in comt/ ende het eynde erger maeckt als het eerste geweest is.
De waerschouwinge des Heeren Christi/ Luce. 11.24. voor den duyvel
(upt gedreven sijnde upt den mensche) is sonder tuyffel mijne Heeren niet on-
bekendt / daerom vermant de H. Apostel Paulus alle Christ gelovige dat
sy geen ander Jock aentrecken sullen met den ongelovigen. Want wat me-
dedeel heeft de gerechtichheyt met de ongerechtichheyt (seyd hy) ende wat ghe-
meynschap heeft het licht met de duysternisse ? Wat een drachticheyt heeft
Christus met Belial / off wat deel heeft de gelovige met den ongelovigen?
Ende wat schick is den Tempel Gods met de affgoden ? Wat schicks kan
dan hebben (myn Heeren) datmen inden Kercken/ gesuyvert zijnde van allen
valschen Gods dienst des Heeren woort predickt/ ende de toe hoerders met
Paulo ende Barnaba trouwelijck/ vermaent/ dat sy haer van den valschen af-
goden bekeren tot den levendigen Godt Actor. 14. ende men even wel inden
selven plaetsen/ druckt ende vercoept/ de vervloeckte Pauselijcke Almanac-
ken / Regel recht tegens de suyver leer des evanglij strijdende. Tis wel also
datmen in desen geunieerden ende Reformeerden provintien so weinich mis-
sen can de Calendaria ofte Almanacken / als elders in de geheel werrelt/
warom sy jaerlicx met veel duysendẽ gedruckt ende vercoft moeten worden:
Maer wat hebben wy (door Godts genade vanden valschen godes dienstes
affgewecken synde) met synen Almanacken te doen / de welcke hy met den
synen/ nu voor veel hondert jaren vuyl eñ stinckende gemaeckt heeft Paulus
de H. Apostel straft de gelovige Corinteren dat zy claechden d'een tegens
den anderen/ als tusschen haer luyden verschil was / ende t'selve deden voor
der Overicheyt de welcke te dier tijdt noch ongelovich was/ Ist dan alsoo
(seyt hy) geen wijs man onder u ? oock niet een/ de soude oordelen connen
tusschen

tusschen broeders ? 1. Cor. 6. Also mocht men oock met reden en waer-
heyt seggen/oft daer niet een man in allen desen geunieerden ende Gerefor-
meer-den Provintien deser Nederlanden te vinden is / de welcke bequaem syn
soude om een Calendarium jaerlijcx te beschrijven/sonder Additie ofte bypvoe-
ginge van soo veel verscheyden lasteringen ende leugenen.
Ick hebbe voor waer/veel jaeren herwaerts tselfde met bedroefder herten
(kent Godt)aengesien/ende van jaer/tot jaer verwacht / hopende dat daer
yemandt van Auctoriteyt ende aensien bij mijn Heeren t'selve gesien / ende
mijn e Heeren(so wel als een ijgelijcken) voor sulcken lasterlijcken ende leu-
genachtigen Pauselijcken Almanacken gewaerschoudt/ ende een beter aen-
wijsinge soude gedaen hebben/maer overmits t'selve (myns wetens) noch
niet en is gedaẽ : Al ist soo dat ick voor sekeren jaren met t'selve recht / dar-
met Zyba synen Heerẽ/ Mephiboseth voor den Coninck Davidt verclaechde
ende door de valsche anclachte de een boudege Mephiboseth een tijtlanck in
ongenade des Conincks geweest is 2. Samuel 16. 3. Ick oock also voor om-
trent 26. jaren/ door seker persoonen / hun van de gereformeerde Kercke te
syn beroemende/van valscher Leer ende verachtinge der Cristelijcker disci-
plyne verclaecht / ende vander tijdt aen tot noch toe/van veelen voor eenen
soo daenighen gehouden been worden/ eñ noch gehouden worde/ so achte ic
nochtans ende houde tselve voor seker/dat mijn Heeren na de gave/wijsheyt
ende discretie/hun van Godt uyt genaden gegeven / niet sien en sullen op de
nedericheyt ende verachtheyt der persoonen de welcke/ iet wat schriftelijck
ofte mondtlijck proponert / maer veel meer op tgeene/datter geproponeert
wort : off naemelijck tselve in des Heeren woort ende Reden ghefondeert is
ofte niet. Sijnde dan van een soodanige hoopening eñ toe versicht tot mijne
Heerẽ/hebbe ick (alle dage ende ure/de toe comste mijns Heeren/ Christi Je-
su verwachtende) mijne Conscientie bevrypen/ ende tgeene dat ick veel jaerẽ
gehoopt ende verwacht hebbe (van anderen in grooter estime by mijn
Heeren zijnde dan ick gedaen te worden) maer tot noch te niet gedaenen is/
inde handt genomẽ ende een Speciemen ontwerp ofte munster eenes Chris-
telijcken Calenders(soo de selve van begin des werrelts an (soo veel wij uyt
des Heeren woort verstaen connen) inder Kercken Godes geobserveert en
gebruyckt is worden/tot den tijdt des affvals/waer van boven verhaelt is.
Ende daer in is niet verandert dan dat wij na't gebruyck der Apostolis-
chen Kercken aen plaetse vanden Sabbathen des ouden Testaments / aen
wysen den sevenden dach inder Apostolisschen Kercken geobserveert / den
welcken wij nu na ouder costume den Sondach te zijn nomen . Ende aen
plaetse van den voorneemsten fest daegen des ouden Testaments(De welcke
na tseggen Pauli, anders niet en zyn geweest dan schaduwen , der toe comende
dingen, Collos. 2.17. Wijsen wij aen de festdaghen des nieuwen Testaments
in der Apostolischen Kercken / onderhouden zijnde : als daer zijnt de
geheuchenisse vande gheboorte Cristi. Van zijne besnijdinghe ende derge-
lijcken / tot op zijn Triumphantlijcke Hemel-vaert/ ende sendinge zijns H.
Ghestes. Van ander fest-dagen als van Maria de moeder Christi/ van den
Apostelen

Apostelen daghen ende dergelijcke/ veel min vanden fest-daghen der Sancten ende Sanctinnen Canoniseert van verscheyden Pausen/ ende van hun in tgetael der Heyligen gestelt/ als daer zijn Franciscus/ Dominicus ende dergelijcken duysenden/ in de Calendaria gestelt/ om hun te vasten en te vieren/ en heeft noch de Prophetissche/ noch de Apostolissche Kercke geweten/ Waerom wij de selvige blyven laeten/ als instellinge der menschen/ vanden welcken Christus onse Heere ende meester/ aldus seyt. Te vergeefs eeren zy my, leerende voor Leringhen gebooden der menschen, Mat. 15.9. Esaie. 29.13. Ende de H. Apostel Paulus/ waerschout ons trouwelijcke voor den selven/ seggende aldus. Siet toe dat daer niemant sy, die u rove door mēschelijcke wijsheyt, ende ydle verleydinghe der menschen ende ordinghe der werrelt eñ niet na Christo, Collos. 2.8. Ende verder int tselve Capittel in 16. vers. Siet dat u niemant en ordele, in eeten ofte in drincken, ofte in eē deel der feest-daghen, Nienmaenden ofte der Sabbatthen, etc. Aengaende de Planeten ende haer operatien Coniuntien/ Oppositien/ tweede/ derde/ vierde ende seste Aspecten eñ dergelijcken/ uyt den welcken de Pauselijcke Almanack maeckers/ ons veel goedes te volgen beloven/ ofte daerentegens quades te volgen dreyghen gelijck het oock is met den opperatien der Eclipsen/ Comete ende wat dergelijcken meer soude zijn connen/ volgen wij den beveel Godes ons verclaert door den mondt des H. Propheten Jerem. daer hy aldus seijt. Ghy en sult der Heydenē wijse niet leeren, ende sult u niet vresen, voor den teyckenen des Hemels, als hun die Heydenen vresen Ierem. 10.2. Ende Esaias seyt aldus. De meesters, des loops, des Hemels, ende de Sterren-kijckers, die na maenden reckenen wat over u comen sal, die zijn als stoppelē die het vier verbrandt, ende connen het leven niet verlossen voor der vlammen: Esaie 47.13. De Pharijseen ende Saduceen begerden van Christo een teycken te zien uyt den Hemel. Maer wat antwoort hen de Heere Christus? Dit boose ende overspelige geschlacht, soeckt een teycken, maer hen sal geen teycken gegeven worden, dan het teycken Ione des Propheten Matth: 12.38. ende 16.4. Marci 8.11. Luc. 11. 29. Ende hoe onweirdich de Heere Christus tselve van hun genomen heeft/ verclaert de H. Evangelist Math. 16.4. Ende hy (naemtlijcke Christus) verliet zy ende ginck wech. Ende voor waer Wee dē geenen in eewichheyt/ de vā Christo verlaeten worden/ want zy en connen nemmermeer salich worden/ Godt en wil niet dat wij op teyckenē des Hemels zien sullē ofte eenige dergelijcken. Wij hebben Moysen ende de Propheten, Iae wij hebben Christum selven ende syne H. Apostelen, met ons spreckende in der leere des ouden ende nieuwen Testaments: die sullen wij hooren ende hun geloven, Wie den selven niet gelooft die en sal ook niet gelooven, eenighen teyckenen, jae waert oock mogelijcke datter eenen uyt den dooden opstont, Luc. 16. Daerom seijt Godt by den Propheten Esaia/ aldus. VVanneer zy tot u seggen. Ghy moet de waer-seggers ende teycken beduyders vraghen, die veel clappē ende Disputeeren soo spreeckt, sal niet een volcke zynen Godt vragen. Of salmen de doodē voor de levendige vragen, Iae nae de wet ende getuycheniſſe, sullen zy dat niet doen? soo sullen zy den dagheraet niet hebben Esaie, 8.19. Ende wat willen

wij

wij sorgen voor den daghe die volgen sal/ om te w[illegible]ten weeten/wat daerin
soude moghen geschieden / soo wij doch onseeker zyn off. wij den selven
dach sullen mogen leven veel min weeten wij off wij het volgende Jaer
leven sullen/ick verswijgh dat wij souden weeten veel jaren te leven / Chris-
tus onse Salichmaecker / en heeft zijne Discipulen niet willen openbaren/
tijden ofte stonden/soude hij dan t'selve geopenbaer hebben den affgodisschē
Almanack-maeckers. Hij zeyde sijnen Discipulen wel vande destructie Je-
rusalems/ende des Heerlijcken Tempels Salomonis/maer noemde geenen
dach off jaer int welcke het soude geschieden / Hij heeft oock overvloedich
genoch geseyt vanden dinghen die in desen laesten tijden souden geschieden/
gelijck wij nu voor ooghen sien dat zy geschieden/ maer hij en noemt noch
jaer noch dach/dat zy geschieden souden/Godt wil dat een yder op zyn hoede
staen /waeck ende bidden sal / dagelijcks verwachtende den dach des Hee-
ren/ de welcke (na t'seggen Christi) comen sal als een dieff inden nacht Math.
24.43, ende als een valstricke over al de geene de op eerden woenen, Math. Van
goet ofte quaet ader-laeten ofte Coppen / en cannen geen secker dagen aen
wijsē/overmits de medecins daer in selfs niet van een gevoelen zijn/doch is
meest haerer allen gevoelen om geen ader te laeten dan als het de noot eyscht
en t'selve met raet van een goet expert medecijne de welcke den Cerugyn
seggen ofte voorschrijven sal / hoe veel bloets hij den patient sal mogen aff-
trecken. Wanner het goet planten ende seyen is / dat leert de tijdt selfs: ghe-
lijck oock vanden medecijnē in te nemen, Die gesondt is(seijt Christus)en be-
hoeft geen medecijne, Mrth.9.12. Goet kinderen speenen / hair aff sniden ende
dergelijcken en zyn niet dan fabulen ende bedroch. Alle dese dingen leeren
hun selfs: Die zijn haer te lancke is mach het doen affsnijden/ende een kindt
moet gespeent zijn/ als een ander voorhanden is / ofte de moeder geen sock
meer en heeft/etc. Mijn Heerē moegē dan (so het haerder E. W. believt) de-
sen ontwerp van eenen Christelijcken Calendario / visiteeren ofte visiteeren
laeten van mannen die Godt vreesē: verhopen dat een sulcke off dergelijckē/
in desen (vander valscher Pauselicke Religie gereformeerden landen te ge-
bruycken) niet en sal mishagen. Doch en is mijn meeninge geensins/dat
mē iuyst desen mijnen ontwerp sal moeten volgen. Mijne Heeren hebben
wijse ende geleerde luyden genoch die t'selve doē connen/ vermeerderen ofte
verminderen tgeene dat zy met waerheyt tot stichtinge des naesten goet te
zijn sullen bevinden naer der leere Pauli daer hij seyt. Al wat ghy doet met
worden ofte met werken doet het al inden naem des Heeren Iesu, danckende
Godt en den Vader door hem. Collos.3.17. Hier met besluytende/wil ick in
alle ōderdanicheyt u Excelentie/en u Edele door Godts genade seer vermo-
gende Heeren Staten der geuneerden Provintien/ inde beschermingedes
Alderhochsten Godts bevolen hebben.

By mij u Excel. ende der Edele door Godes genade seer
vermogende Heeren Staten getrouwe
dienaer, *C. Colb.*

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

